

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

№9

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar

Crossref

OpenAIRE

С/БЕРИЕНИКА

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

9-jild
9-son
Sentyabr, 2026

September, 2026
Volume 9
Number 9

**ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА**
**Научно-практический
электронный журнал**

INNOVATIVE ECONOMY
**Electronic scientific and
practical journal**

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:

+998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)

Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)

Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)

Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)

Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)

Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)

Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)

Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)

Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg‘unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent

Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD)

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)

Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Учредитель:

Каршинский государственный технический университет

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Гибатуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор, академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-зода Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбанович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Еркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шамина Шухратовна - д.э.н., (DSc), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.наук., (PhD), доцент

Алигулов Азамат Туйгунович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Аминов Фазлитдин Бахадирович - к.э.н., доцент

Хужакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишерович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимова Муниса Юльчиевна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Эрашьева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н., (DSc), доцент

Бобоккулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э., (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джанузакон Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н., (PhD)

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н., (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н., (PhD)

Панджиев Самиджон Аликулич - PhD, доцент

CHORAVONCHILIK UCHUN OLINGAN DAVLAT GRANTLARINI HISOBGA OLISH

Ravshanov Alisher Bobaqulovich

УЧЕТ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ГРАНТОВ, ПОЛУЧЕННЫХ ДЛЯ ЖИВОТНОВОДСТВА

Равшанов Алишер Бабакулович

RECORDING OF STATE GRANTS RECEIVED FOR LIVESTOCK FARMING

Alisher Babakulovich Ravshanov

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida chorvachilik sohasini davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlash shakllari, xususan, subsidiyalari, davlat grantlari va boshqa davlat yordamlarining iqtisodiy mazmuni hamda ularni buxgalteriya hisobida aks ettirish masalalari tadqiq etilgan. Chorvachilikda davlat yordamini hisobga olishning milliy va xalqaro yondashuvlari taqqoslangan. O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobining 10-son BHMS-«Davlat yordamining hisobi va u to'g'risidagi ma'lumotlarni yoritib berish», 20-son BHXS-«Davlat grantlarini hisobga olish va davlat yordami to'g'risida ma'lumotlarni ochib berish» hamda 5-son BHMS-«Asosiy vositalar», 41-son BHXS (IAS)-«Qishloq xo'jaligi» talablari asosida davlat subsidiyalari va grantlarini tan olish, baholash, daromad sifatida aks ettirish va moliyaviy hisobotda yoritish tartibi ishlab chiqilgan. Shuningdek, nasldor qoramollarni xarid qilish, biologik aktivlarni saqlash xarajatlarini qisman qoplash va chorvachilik loyihalarini moliyalashtirish bilan bog'liq shartli misollar asosida buxgalteriya provodkalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: chorvachilik, biologik aktiv, davlat yordami, davlat subsidiyasi, davlat granti, nasldor qoramol, buxgalteriya hisobi, 10-son BHMS, 20-son BHXS (IAS), 5-son BHMS, 41-son BHXS (IAS), adolatli qiymat, realizatsiya xarajatlarini chegirgan holdagi haqqoniy qiymat.

Аннотация. В данной статье рассматриваются формы государственной финансовой поддержки животноводческого сектора в Республике Узбекистан, в частности, экономическое содержание субсидий, государственных грантов и других видов государственной помощи и их отражение в бухгалтерском учете. Проводится сравнение национальных и международных подходов к учету государственной помощи в животноводстве. На основе требований НСБУ №10 – «Учет государственной помощи и уточнение информации о ней», МСБУ №20 – «Учет государственных грантов и раскрытие информации о государственной помощи», а также НСБУ №5 – «Основные средства», МСБУ №41 – «Сельское хозяйство» разработана процедура признания, оценки, отражения в качестве дохода и отражения государственных субсидий и грантов в финансовой отчетности. Также представлены бухгалтерские проводки на условных примерах, связанных с приобретением племенного скота, частичным возмещением затрат на содержание биологических активов и финансированием животноводческих проектов.

Ключевые слова: животноводство, биологический актив, государственная помощь, государственная субсидия, государственная грантовая помощь, племенной скот, бухгалтерский учет, НСБУ №10, МСБУ №20, НСБУ №5, МСБУ №41, справедливая стоимость, справедливая стоимость за вычетом затрат на продажу.

Abstract. This article examines the forms of state financial support for the livestock sector in the Republic of Uzbekistan, in particular, the economic substance of subsidies, state grants and other types of state aid and their reflection in accounting. A comparison of national and international approaches to accounting for state aid in livestock farming is provided. Based on the requirements of NAS No. 10 - "Accounting for State Aid and Clarification of Information on It", IAS No. 20 - "Accounting for State Grants and Disclosure of Information on State Aid", as well as NAS No. 5 - "Fixed Assets", IAS No. 41 - "Agriculture", a procedure for recognizing, measuring, reflecting as income and reflecting state subsidies and grants in financial statements has been developed. Accounting entries are also presented using hypothetical examples related to the acquisition of breeding livestock, partial reimbursement of costs for the maintenance of biological assets and the financing of livestock projects.

Keywords: livestock farming, biological asset, government aid, government subsidy, government grant aid, breeding livestock, accounting, NAS No. 10, IAS No. 20, NAS No. 5, IAS No. 41, fair value, fair value less costs to sell.

KIRISH

Qishloq xo'jaligining muhim tarmoqlaridan biri bo'lgan chorvachilik aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash, qishloq joylarda bandlikni oshirish, fermer va dehqon xo'jaliklarining daromadlarini ko'paytirish hamda mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Keyingi yillarda O'zbekiston Respublikasida aholi sonining o'sishi, urbanizatsiya jarayonlari, aholi daromadlarining ortishi va umumiy iste'mol hajmining kengayishi natijasida go'sht mahsulotlariga bo'lgan talab yildan-yilga oshib bormoqda.

Bojxona qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, yil davomida mamlakatga jami 156,9 ming tonnadan ortiq mol go'shti olib kelingan. Importning umumiy qiymati 661,2 million dollarga yetgan. Har bir kilogramm mol go'shti o'rtacha 4,2 dollardan to'g'ri kelgan. Shuningdek, 2025 yilda mamlakatga 33 ming tonna qo'y go'shti, 64,9 ming tonna tovuq go'shti olib kiritilgan [1].

Hozirgi kunda mamlakatimizda go'shtga bo'lgan yillik talab 2 million 150 ming tonnani, ishlab chiqarish hajmi esa 1 million 600 ming tonnani tashkil etmoqda [2].

Bu holat mutaxassislar tomonidan chorvachilik sohasida ichki ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi va bozorlarda talabning yuqoriligi bilan izohlanmoqda.

O'zbekiston Respublikasi vazirlar mahkamasining 2026 yil 28-apreldagi 206-sonli qarori "Agrar va oziq-ovqat sohasini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 5-avgustdagi "Chorvachilik tarmog'i loyihalarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-293-son qaroriga muvofiq, sohada yangi subsidiya mexanizmi joriy etiladi.

Unga ko'ra, 2026-yil 1-sentabrdan 2030-yil 1-yanvargacha qishloq xo'jalik sohasida to'lovlar agentligi tomonidan Davlat byudjeti mablag'lari hisobidan naslchilik xo'jaliklariga o'stirish uchun qoldirilgan, identifikatsiya qilingan urg'ochi nasldor qoramollarni saqlash xarajatlarining bir qismini qoplash uchun subsidiya ajratiladi.

Subsiya miqdori birinchi nasldor urg'ochi buzoq olinganda 1,5 million so'm, ikkinchi nasldor urg'ochi buzoq olinganda 2 million so'mni tashkil etadi. Shuningdek, olingan buzoq 12 oylikkacha saqlanganda 1 million so'm, 12 oydan 18 oylikkacha parvarishlanganda yana 1 million so'm subsidiya beriladi [3].

Chorvachilik ishlab chiqarishining o'ziga xos xususiyati shundaki, uning asosiy ob'ektlaridan biri tirik hayvonlar - biologik aktivlar hisoblanadi. Ular o'sish, semirish, ko'payish, mahsulot berish va boshqa biotransformatsiya jarayonlarini boshdan kechiradi. Shu sababli chorvachilikda davlat tomonidan ajratiladigan subsidiya va grantlarning buxgalteriya hisobini to'g'ri tashkil etish nafaqat moliyaviy natijani, balki biologik aktivlarning balans qiymatini ham to'g'ri shakllantirishga ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasida moliyaviy hisobni BHMS asosida yurituvchi korxonalarda davlat yordamini buxgalteriya hisobida aks ettirishning muhim normativ

asosi - 10-son BHMS-«Davlat yordamining hisobi va u to'g'risidagi ma'lumotlarni yoritib berish» hisoblanadi.

Xalqaro amaliyotda esa chorvachilik biologik aktivlarini hisobga olish 41-son BHXS (IAS)-«Qishloq xo'jaligi» bilan tartibga solinadi. 41-son BHXS (IAS) biologik aktivlarni, umumiy qoida sifatida, realizatsiya xarajatlarini chegirgan holdagi adolatli qiymatda baholashni va ushbu qiymatdagi o'zgarishlarni foyda yoki zararda tan olishni nazarda tutadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbekiston Respublikasining 10-son BHMSiga asosan davlat yordami deganda foydalanish uchun tashkilot tomonidan olingan byudjet subsidiyalari, davlat grantlari va maqsadli tushumlar tushuniladi.

Shuningdek, standartda davlat yordamini aktivlarga oid davlat yordami va daromadga oid davlat yordamiga ajratilgan.

Aktivlarga oid davlat yordami - berilishining asosiy sharti davlat yordami olish huquqiga ega bo'lgan tashkilot tomonidan uzoq muddatli aktivlarni sotib olinishini, barpo etilishini yoki boshqa shakllarda xarid qilinishini talab etadigan davlat yordamidir. Bunday aktivlar turini yoki joyini yoki ularni xarid qilish yoki saqlash muddatlarini chegaralaydigan qo'shimcha shartlar kiritilgan bo'lishi mumkin[4].

Daromadga oid davlat yordami - aktivlarga oid davlat yordamidan tashqari, boshqa har qanday davlat yordamidir[4].

Byudjet subsidiyasi - tovarlar ishlab chiqarish, ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish va ularni realizatsiya qilishni moliyalashtirish yoki birgalikda moliyalashtirish yoxud maqsadli xarajatlarning o'rnini qisman qoplash uchun byudjet tizimi byudjetlari hisobidan yuridik shaxslarga beriladigan pul mablag'lari[4].

Davlat granti - ma'lum maqsadlarga erishishga qaratilgan loyihalarni amalga oshirish uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti mablag'lari hisobidan yuridik shaxslarga buyurtmalar bo'yicha tanlov asosida beriladigan pul mablag'lari va moddiy resurslar hisoblanadi [4].

Chorvachilik faoliyatiga berilgan davlat yordamini shartli ravishda quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

- nasldor qoramollarni xarid qilish bilan bog'liq subsidiyalari;
- nasldor qo'y va echkilarni xarid qilish bilan bog'liq subsidiyalari;
- nasldor urg'ochi hayvonlarni parvarishlash xarajatlarini qisman qoplash subsidiyalari;
- chorvachilik majmualarini tashkil etishga qaratilgan davlat yordami;
- yem-xashak bazasini shakllantirishga qaratilgan moliyaviy ko'mak;
- veterinariya va bioxavfsizlik sohasidagi grantlar;
- xalqaro tashkilotlar ishtirokidagi grant loyihalari.

Masalan, chorvachilik xo'jaliklariga xorijdan import qilingan nasldor qoramol, qo'y va echkilar uchun subsidiya berish mexanizmi O'zbekistonda qo'llanilgan davlat qo'llab-quvvatlash shakllaridan biri hisoblanadi.

Chorvachilik korxonalarida davlat subsidiyalari va grantlarini hisobga olishda ikkita asosiy yondashuvni ajratish mumkin:

1. Buxgalteriya hisobining milliy standartlari asosidagi yondashuv.

O'zbekiston Respublikasida yuridik shaxslar uchun davlat yordamini buxgalteriya hisobida aks ettirish 10-son BHMS bilan tartibga solinadi.

Unda davlat yordamining:

-tan olinishi;

-baholanishi;

-aktivlar bilan bog'liq qismi;

-daromad bilan bog'liq qismi;

-moliyaviy hisobotda yoritilishi bo'yicha qoidalar belgilangan.

2. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosidagi yondashuv.

Agar chorvachilik korxonasi moliyaviy hisobotni MHXS asosida tuzsa, biologik aktivlarga 41-sonli BHXS (IAS) talablari qo'llanadi.

41-sonli BHXS (IAS)ga muvofiq, tirik hayvon yoki o'simlik biologik aktiv hisoblanadi. Chorvachilikda esa qoramol, qo'y, echki va boshqa tirik hayvonlar biologik aktivlar sifatida qaraladi.

41-sonli BHXS (IAS) talablariga ko'ra, biologik aktivlar, odatda, realizatsiya xarajatlarini chegirgan holdagi adolatli qiymatda baholanadi [5].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida avvalo umumiy metodologik asos sifatida dialektika; ilmiy tafakkur, analiz va sintez, induksiya va deduksiya, induktiv-deduktiv, abstrakt-mantiqiy metodlar, qiyoslash kabi nazariy umum-ilmiy metodlardan foydalanildi. Umum-ilmiy empirik metodlardan esa, ilmiy va qomusiy manbalarni sharhlash, kuzatish va retrospektiv tahlil usullari qo'llanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Chorvachilik korxonalarida chorva hayvonlari (biologik aktivlar) bilan bog'liq davlat grantlarini hisobga olishda quyidagi ikkita jihatlarni hisobga olish kerak:

1. Daromadlarga kiritiladigan grantlari (foyda va zararlariga olib boriladigan) - tegishli shartlar bajarilganda daromad sifatida tan olinadi.

2. Aktivlarga kiritiladigan kiritiladigan grantlarni (sotib olish yoki yaratish bilan bog'liq grant) - grantning tan olinishi va hisobdan chiqarilishi milliy standartlarda belgilangan tartibga muvofiq amalga oshiriladi.

Daromadlarga kiritiladigan grantlar 10-son BHMSning 9-11-bandlariga muvofiq, grant tegishli xarajatlar amalga oshiriladigan hisobot davrlarida daromad sifatida tan olinadi.

Masalan, davlat granti chorva mollarini boqish xarajatlarini qoplash uchun ajratilgan bo'lsa, tegishli shartlar bajarilganda u xarajatlar bilan bog'liq davrlarda daromad sifatida tan olinadi.

Aktivlarga kiritiladigan kiritiladigan grantlar, agar davlat granti hayvonlarni (uzoq muddatli biologik aktivlarni) sotib olish yoki yaratish uchun berilgan bo'lsa, u aktivlarga oid grant sifatida hisobga olinadi. Bunda grant, maqsadli tushum (grantlar) sifatida aks ettirilishi va aktivning foydali xizmat muddati davomida daromad sifatida tan olinishi mumkin.

Muqobil usulda esa aktivning balans qiymatini kamaytirishi mumkin[4].

Grantlarni buxgalteriya hisobida tan olishda eng muhim masala – grant olish huquqi paydo bo'lganligini tasdiqlovchi hujjatlarning mavjudligidir.

Amaliyotda grant olish huquqini paydo bo'lganligini tasdiqlovchi hujjatlar asosan quyidagilar hisoblanadi:

- davlat organining qarori;

- grant ajratish to'g'risidagi qaror;

- elektron platformada tasdiqlangan ariza;

- grant olish huquqini tasdiqlovchi ma'lumotnoma;

- bank to'lov hujjatlari;

- hayvonlarni identifikatsiya qilish ma'lumotlari;

- veterinariya hujjatlari;

- oldi-sotdi shartnomasi.

Shuning uchun buxgalter grantni faqat pul bank hisobvarag'iga kelib tushganda emas, balki uni olish huquqi yuzaga kelgan paytda tan olish masalasini ham baholashi lozim.

Masalan, "Dunyo-M" AJ ikkinchi bor 20 bosh nasldor urg'ochi buzoq sotib oldi.

Bir bosh buzoqning haqqoniy qiymati- 10 000 000 so'm.

Sotib olingan jami nasldor urg'ochi buzoqlarning haqqoniy qiymati:

$$20 \times 10\,000\,000 = 200\,000\,000 \text{ so'm.}$$

Davlat tomonidan har bir hayvon uchun 2 000 000 so'm subsidiya ajratilgan.

U holda jami subsidiya summasi:

$$20 \times 2\,000\,000 = 40\,000\,000 \text{ so'm.}$$

1. Nasldor urg'ochi buzoqlarni kirim qilinishiga:

Dt 1110 – "O'sitishdagi hayvonlar" - 200 000 000 so'm.

Kt 6010 – "Mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga to'lanadigan schyotlar" - 200 000 000 so'm.

2. Subsidiya olish huquqi tan olinganda.

Agar subsidiya biologik aktivni xarid qilish bilan bog'liq aktivlarga oid davlat yordami sifatida tasniflansa: Dt 4890 – "Boshqa debitorlik qarzlari" - 40 000 000 so'm.

Kt 8820 – "Subsidiyalar" - 40 000 000 so'm.

3. Subsidiya bank maxsus hisobvarag'iga kelib tushganda:

Dt 5530 – "Boshqa maxsus hisobvaraqlar" - 20 000 000 so'm.

Kt 4890 – "Boshqa debitorlik qarzlari" - 20 000 000 so'm.

4. Subsidiya berish shartlari to'liq bajarilganidan so'ng davromad sifatida tan olinishiga:

Dt 8820 – "Subsidiyalar" - 40 000 000 so'm.

Kt "Xususiy kapitalni hisobga oluvchi schyotlar" – 40 000 000 so'm, yoki

Kt 9390 – "Boshqa daromadlar" - 40 000 000 so'm.

Masalan, "Dunyo-M" AJga nasldor urg'ochi buzoqlarni 12 oygacha oziqlantirish, veterinariya xizmatlari va parvarishlash xarajatlarining bir qismini qoplash uchun 20 000 000 so'm subsidiya berildi.

Bunday subsidiya biologik aktivning sotib olinishi yoki barpo etilishiga emas, balki joriy xarajatlarni qisman qoplashga qaratilgan bo'lsa, u daromadga oid davlat yordami sifatida tasniflanishi mumkin.

Subsiya tan olinganda:

Dt 4890 – “Boshqa debitorlik qarzlari” - 20 000 000 so'm.

Kt 8820 – “Subsidiyalar” - 20 000 000 so'm.

Subsiya bank maxsus hisobvarag'iga kelib tushganda:

Dt 5530 – “Boshqa maxsus hisobvaraqlar” - 20 000 000 so'm.

Kt 4890 – “Boshqa debitorlik qarzlari” - 20 000 000 so'm[6].

Har oyda subsidiyaning tan olinadigan summasiga:

$$20\,000\,000 : 12 = 1\,666\,667 \text{ so'm.}$$

Dt 8820 – “Subsidiyalar” - 1 666 667 so'm.

Kt “Xususiy kapitalni hisobga oluvchi schyotlar” - 1 666 667 so'm, yoki

Kt 9390 – “Boshqa daromadlar” - 1 666 667 so'm.

Xo'jalik sub'ekti muayyan shartlarni bajarmagan taqdirda davlat subsidiyalarini qaytarib berishi kerak. Bunday holatda subsidiyalarning qaytarilishi bilan avvalgi hisobot davriga tuzatish kiritilmaydi, balki buxgalterlik smetalaridagi hisob-kitob ma'lumotlari qayta ko'rib chiqiladi. Daromadga kiritiladigan subsidiyalarni qaytarish quyidagicha amalga oshiriladi[4]:

1. Balans passivida aks ettirilgan subsidiyalar qoldiqlari hisobiga, bu operatsiya schyotlarda quyidagicha aks ettiriladi:

Ya'ni, $20\,000\,000 - 1\,666\,667 = 18\,333\,333$ so'm.

Dt 8820 – “Subsidiyalar” - 18 333 333 so'm.

Kt 5110-“Hisob-kitob schyoti” - 18 333 333 so'm, yoki

Kt 5530 – “Boshqa maxsus hisobvaraqlar” - 18 333 333 so'm.

2. Agar qaytarilayotgan subsidiya qoldiqdan oshib ketsa, u holda oshgan summa xarajat sifatida e'tirof etiladi. Bu operatsiya schyotlarda quyidagicha aks ettiriladi:

Dt 9430 – “Boshqa operatsion xarajatlar” - 1 666 667 so'm.

Kt 5110-“Hisob-kitob schyoti” - 1 666 667 so'm, yoki

Kt 5530 – “Boshqa maxsus hisobvaraqlar” - 1 666 667 so'm.

MHXS nuqtai nazaridan chorvachilikda davlat grantlarining hisobi yanada aniq tartibga ega.

41-sonli BHXS (IAS)ga muvofiq, agar biologik aktiv realizatsiya xarajatlarini chegirgan holdagi haqqoniy qiymatda baholansa, unga bog'liq shartsiz davlat granti olinishi lozim bo'lgan paytda foyda yoki zarar tarkibida tan olinadi.

Agar grant shartli bo'lsa, u shartlar bajarilgandagina foyda yoki zararda tan olinadi.

Bu qoida chorvachilik korxonalari buxgalteriya hisobi uchun juda muhim.

Masalan, davlat “korxona 5 yil davomida nasldor qoramollarni saqlashi shart” degan shart bilan grant bersa, ushbu shart bajarilgunga qadar grantni to'liq daromad sifatida tan olish mumkin emas.

Masalan, davlat tomonidan “Dunyo-M” AJga 100 000 000 so'm grant ajratildi.

Grant shartlari quyidagicha:

- korxona 5 yil davomida chorvachilik faoliyatini davom ettirishi;

- nasldor hayvonlarni sotmasligi;

- hayvonlarni identifikatsiya qilishi;

- veterinariya talablariga rioya qilishi.

Bu holatda shartlar bajarilgunga qadar grantni daromad sifatida tan olish maqsadga muvofiq emas.

1. Ajratilgan grant to'g'risida xabarnoma olinganda:

Dt 4890 – “Boshqa debitorlik qarzlari” - 100 000 000 so'm.

Kt 8810 – “Grantlar” - 100 000 000 so'm.

2. Grant mablag'i bank maxsus hisobvarag'iga kelib tushganda:

Dt 5530 – “Boshqa maxsus hisobvaraqlar” - 100 000 000 so'm.

Kt 4890 – “Boshqa debitorlik qarzlari” - 100 000 000 so'm.

41-sonli BHXS (IAS) bo'yicha u tegishli shartlar bajarilganda daromad sifatida tan olinadi.

3. Grand shartlari to'liq bajarilganda, 5-yilda grantni daromad sifatida tan olishiga:

Dt 8810 – “Grantlar” - 100 000 000 so'm.

Kt 9393 – “Biologik aktivlar bo'yicha davlat grantlaridan olingan foyda” - 100 000 000 so'm.

Ya'ni, davlat grantining majburiyatdan daromadga o'tkazilishi amalga oshiriladi.

41-sonli BHXS (IAS) talablari bo'yicha agarda korxona shartsiz grant ajratilganligi to'g'risida xabarnoma olingansa, u daromad sifatida tan olinadi.

Masalan, “Ulug'bek elegant chorvasi” MChJda 40 bosh mahsuldor qoramol mavjud.

Ularning hisobot sanasidagi haqqoniy qiymati: 2 400 000 000 so'm.

Realizatsiya xarajatlari: 40 000 000 so'm.

Demak, qoramollarning haqqoniy (adolatli) qiymati = 2 360 000 000 so'm.

Davlat korxonaga chorvachilikni qo'llab-quvvatlash uchun: 80 000 000 so'm shartsiz grant ajratdi.

1. Grantni olish huquqi paydo bo'lganda:

Dt 4890 – “Boshqa debitorlik qarzlari” - 80 000 000 so'm.

Kt 8810 – “Grantlar” - 80 000 000 so'm.

Bir vaqtni o'zida grand daromad sifatida tan olinadi. Bunga:

Dt 8810 – “Grantlar” - 80 000 000 so'm.

Kt 9393 – “Biologik aktivlar bo'yicha davlat grantlaridan olingan foyda” - 80 000 000 so'm.

2. Pul kelib tushganda:

Dt 5110 – “Hisob-kitob schyoti” - 80 000 000 so'm.

Kt 4890 – “Boshqa debitorlik qarzlari” - 80 000 000 so'm.

Bu holatda grant biologik aktivning balans qiymatini to'g'ridan-to'g'ri kamaytirmaydi.

41-sonli BHXS (IAS)ning muhim xususiyati shundaki, biologik aktivning haqqoniy qiymatidagi o'zgarishlar foyda yoki zararda tan olinadi.

Masalan, "Dunyo-M" AJning yil boshida 40 bosh qoramolning sotish xarajatlari chegirib tashlangan haqqoniy qiymati - 2 360 000 000 so'm.

Yil oxirida: 2 480 000 000 so'm.

O'zgarish: $2\,480\,000\,000 - 2\,360\,000\,000 = 120\,000\,000$ so'm.

Yil oxirida qoramollarni haqqoniy qiymatini o'zgarishidan olingan daromadga:

Dt 0170 – "Biologik aktivlar (hayvonlar)" - 120 000 000 so'm.

Kt 9391 – "Biologik aktivlarning haqqoniy qiymati o'zgarishidan olinadigan foyda" - 120 000 000 so'm.

Agar davlat granti ham 80 000 000 so'm bo'lsa, u biologik aktiv qiymatining 120 000 000 so'mlik o'zgarishiga avtomatik ravishda qo'shilmaydi. Grant 41-sonli BHXS (IAS)ning davlat grantlariga oid qoidalari bo'yicha alohida tan olinadi.

Chorvachilik korxonalari uchun davlat yordamini buxgalteriya hisobida hisobga olishni quyidagi bosqichlarda tashkil etish maqsadga muvofiq (1-rasm):

1-rasm. Chorvachilik korxonalarida davlat yordamini buxgalteriya hisobida hisobga olish bosqichlari.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida chorvachilik sohasiga berilgan subsidiyalar va grantlarni buxgalteriya hisobiga olish amaliyotida bir qator muammolar mavjuddir.

Birinchi muammo - subsidiya va grant tushunchalarining aralash qo'llanilishi.

Amaliyotda «grant», «subsidiya», «kompensatsiya», «davlat yordami» tushunchalari bir-biriga yaqin ma'noda ishlatilishi mumkin. Bu esa buxgalteriya hisobida ularni tan olish usulini belgilashda qiyinchilik tug'diradi.

Ikkinchi muammo - biologik aktiv va davlat yordamining o'zaro bog'liqligi.

Chorvachilik amaliyotida davlat yordami hayvonning:

- xarid qiymati;
- saqlash xarajatlari;
- naslchilik xarajatlari;
- veterinariya xarajatlari;
- oziqlantirish xarajatlari bilan bog'liq bo'lishi

mumkin.

Shu sababli grantlarning iqtisodiy maqsadini aniqlash juda muhim.

Uchinchi muammo – adolatli qiymatni aniqlash.

41-sonli BHXS (IAS)da biologik aktivlarni haqqoniy qiymatda baholash muhim o'rin tutadi. Biroq O'zbekistonda ayrim turdagi nasldor va mahsuldor

hayvonlar bo'yicha faol bozor narxlarini aniqlash qiyin bo'lishi mumkin.

Bu holatda korxona baholash metodologiyasini, bozor ma'lumotlarini va asosiy taxminlarni hujjatlashtirishi lozim.

To'rtinchi muammo - shartli grantlarni hisobga olish.

Grant olingan bo'lsada, uni darhol daromad sifatida tan olish har doim ham to'g'ri emas. Agar grant shartlarga bog'langan bo'lsa, shartlarning bajarilganligini nazorat qilish talab etiladi.

Chorvachilik korxonalarida davlat subsidiyalari va grantlarining hisobini takomillashtirish uchun quyidagi vazifalarni bajarishni taklif etish mumkin:

1. Biologik aktivlar bo'yicha subsidiyalarni alohida analitik hisobvaraqlarda yuritish. Masalan:

8810-«Grantlar»ni:

8811-«Chorvachilik bo'yicha grantlar»

8812-«Naslchilik grantlari» va h.k.

8820-«Subsidiyalar»ni:

8821-«Nasldor qoramollar uchun subsidiyalar»

8822-«Nasldor qo'y va echkilar uchun subsidiyalar» kabi analitik subschyotlardan foydalanish hisob ma'lumotlarining shaffofligini oshiradi.

2. Hayvonlar identifikatsiya tizimini buxgalteriya ma'lumotlari bilan integratsiyalash.

Har bir nasldor hayvonning identifikatsiya raqami buxgalteriyadagi biologik aktiv kartochkasi bilan bog'lanishi maqsadga muvofiq.

3. Subsidiya va grantlar bilan biologik aktivlarning haqqoniy qiymatidagi o'zgarishni alohida hisobga olish.

Bu MHXS talablari nuqtai nazaridan ayniqsa muhim. Chunki subsidiyalar va grantlardan olingan daromad bilan biologik aktivlarni adolatli qiymatning o'zgarishi iqtisodiy mazmun jihatidan bir xil operatsiya emas.

4. Elektron subsidiya platformalarini buxgalteriya dasturlari bilan integratsiya qilish.

Subsidiyaga ariza berishdan tortib, uni tasdiqlash va bank hisobvarag'iga tushishigacha bo'lgan jarayon elektron tarzda nazorat qilinsa, buxgalteriya hisobining ishonchiligi oshadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilish mumkinki, O'zbekistonda 10-son BHMS davlat yordamini hisobga olishning milliy asosini shakllantiradi. Mazkur standart byudjet subsidiyalari, davlat grantlari va maqsadli tushumlarni davlat yordami sifatida belgilaydi hamda aktivlarga oid va daromadga oid davlat yordamini farqlaydi.

MHXS nuqtai nazaridan esa chorvachilikda 41-sonli BHXS (IAS) talablari muhim ahamiyatga ega. Unga ko'ra biologik aktivlar, umumiy qoida sifatida, realizatsiya xarajatlarini chegirgan holdagi haqqoniy qiymatda baholanadi va ushbu qiymat o'zgarishlari foyda yoki zararda tan olinadi.

Shuningdek, 41-sonli BHXS (IAS) biologik aktiv sotish xarajatlari chegirilgan holatdagi adolatli qiymat asosida baholanganda shartsiz davlat grantini grant olinishi lozim bo'lgan paytda, shartli grantni esa grant shartlari bajarilganda foyda yoki zararda tan olishni nazarda tutadi.

Shundan kelib chiqib, chorvachilik korxonalarida davlat yordamini hisobga olishning takomillashtirilgan modeli «davlat yordami turi → iqtisodiy maqsadi → shartlilik darajasi → biologik aktiv bilan bog'liqligi → tan olish mezonini → baholash → buxgalteriya schyotlarida aks ettirilishi → moliyaviy hisobotda yoritish» zanjiri asosida tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Bunday yondashuv davlat mablag'laridan foydalanish ustidan buxgalteriya nazoratini kuchaytiradi, biologik aktivlar qiymatini ishonchli aks ettirish imkonini beradi va O'zbekistondagi milliy buxgalteriya hisobi amaliyotini xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga yaqinlashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. https://vaqt.uz/uz/news/2025-yilda-ozbekistonga-gosht-importi-keskin-osgan-18855?utm_source=chatgpt.com.

2. https://gov.uz/oz/digital/news/view/203108?utm_source=chatgpt.com.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 5-avgustdagi "Chorvachilik tarmog'i loyihalarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-293-son qarori. Lex.uz.

4. O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirining 2024 yil 14 iyundagi 136-son buyrug'i. «O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobining milliy standarti (10-sonli BHMS) "Davlat yordamining hisobi va u to'g'risidagi ma'lumotlarni yoritib berish"ni tasdiqlash to'g'risida».

5. 41-son BHXS "Qishloq xo'jaligi" <https://nrm.uz/contentf?doc=708861>

6. 21-sonli BHMS - 21-son BHMS "Buxgalteriya hisobi hisobvaraqlar rejasi va uni qo'llash bo'yicha yo'riqnoma". <https://nrm.uz/contentf?doc=768406>

Muallif(lar) haqida / Сведения об авторе / Author details

Ravshanov Alisher Bobaqulovich Qarshi davlat texnika universiteti / Равшанов Алишер Бабакулович Каршинский государственный технический университет /

Alisher Babakulovich Ravshanov Karshi State Technical University

E-mail: alisherravshanov0571@gmail.com

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz